

Ivan Botica, Danijela Dobljanović i Marta Jašo priredili su najstariji glagoljsko-latinični rukopis dolinskog kraja. Riječ je o prvorazrednom izvoru za proučavanje svakodnevnog života, gospodarstva, obiteljske povijesti i prehrane Istre u ranonovovjekovnom razdoblju. Autori su vrlo pedantno priredili ovaj, vrlo zahtjevan, rukopis te su ga učinili gotovo nezaobilaznim priručnikom za studente svih društveno humanističkih fakulteta. Ipak, zbog evidentne širine vremenskog okvira i ljudi koji su djelovali u životu bratovštine sv. Antuna opata, ova knjiga će biti izrazito korisna široj čitalačkoj publici koja je zainteresirana za obiteljsku povijest.

Goran Budeč

Opis putovanja Jurja Husa. Descriptio peregrinationis Georgii Huszthii, ur. Mario Kolar, prevela Zrinka Blažević, predgovor Irena Radej Miličić, Društvo hrvatskih književnika – Podravsko-prigorski ogranak, Koprivnica 2017., 184 str.

Svi znanstvenici koji se na razne načine bave hodočašćima, putovanjima, civilizacijskim i kulturološkim dodirima u ranom novom vijeku sa zahvalnošću su dočekali kritičko izdanje i tiskanje knjige – putopisa *Opis putovanja Jurja Husa. Descriptio peregrinationis Georgii Huszthii* iz 1566. godine. Time se, kako napominje Irena Radej Miličić u uvodnom poglavlju naslovljenom *Izveštaj s rubova carstva: Juraj Hus i njegov zarobljenički putopis*, renesansna putopisna literatura hrvatske provenijencije proširuje za još jedan vrijedan povijesni izvor, književno ostvarenje i djelo hrvatske renesansne latinističke protuosmanske proze. Radi se o dosada slabo korištenom, iako ne i nepoznatom, izvoru renesansnih osobina koji je sastavio Hrvat iz mjesta Rasinja pored Koprivnice – Juraj Hus. Ista priređivačica ovog izdanja napominje da zapravo postoje dvije redakcije Husova rukopisa. Prva je naslovljena *Georgii Husz peregrinatio Hierosolimitana* i datirana je u 1548. godinu i čuva se u Austrijskoj nacionalnoj knjižnici u Beču. Druga je nešto opširnija, a čuva se Vatikanskoj knjižnici. Upravo ovaj rukopis, vatikanski izvornik, već je u *Starinama JAZU*, knj. 13, objelodanio Petar Matković 1881. godine, u svojim stalnim potragama za putopisima, hodočasničkim djelima i drugim narativnim izvorima za hrvatsku srednjovjekovnu i ranonovovjekovnu povijest, od kojih je mnoge i objelodanio u Akademijinim izdanjima. U ovoj knjizi predstavljen je samo vatikanski rukopis, dakle onaj novijeg datuma, koji je iz Matkovićevo izdanja s latinskog, kvalitetno i vjerodostojno, prevela Zrinka Blažević. Naravno, doista je šteta da se nije krenulo dalje i uz vatikanski rukopis pridodati transliteraciju starijeg bečkog rukopisa, a koja još uvijek ne postoji. Inače, i vatikanski i bečki rukopis Husovog djela pisani su humanistikom, iako se, usporedbom nekoliko reproduciranih folija iz oba rukopisa, čini da je vatikanski rukopis znatno ljepše i urednije pisan od bečkog.

O samom podrijetlu i drugim biografskim podacima o Husu, vrlo je malo toga poznato. Ne zna se niti kada je rođen niti kada je umro. Rukopis započinje sa 1532. godinom kada je Hus zarobljen od Osmanlija i odveden kao rob u Carigrad gdje je, kao obrazovana osoba, služio u domaćinstvu defterdara Skendera Čelebije. Unatoč jednom pokušaju bijega 1534. u delegaciji kralja Ivana Zapolje, biva uhvaćen u Smederevu i vraćen kao rob u Carigrad. U cilju pronalazanja načina da stekne slobodu, sudjelovao je u Sulejmanovom pohodu na Egipat. Daje zanimljive opise tadašnjeg Egipta te u osmanlijskoj vojsci kreće u tzv. indijski rat (1538.-1539.) gdje opisuje neuspješnu opsadu utvrde Diu (danas Goa) koja je bila portugalska

kolonija. Nakon rata Hus se vraća u Egipat gdje je izašao iz vojne službe. Godine 1540. započinje drugi dio njegova putovanja koji u sebi nosi religiozne aspekte jer se radi o hodočašću po Svetoj zemlji, pa i šire (samostan na gori Sinaj). Njegov rukopis tada poprima potpuno novu dimenziju pretvorivši se u hodočasnički dnevnik, prilično točan u opisima, ali ipak nešto slabijim nego što su to bili opisi drugih, učenijih, hodočasnika kasnog srednjeg i ranog novog vijeka. Posjetivši sve najvažnije hodočasničke postaje u Palestini, Hus se iz Tripolija, preko Anadolije, Sicilije, Rima, Ancone, Rijeke i Metlike vraća u Zagreb. Ovaj opis vrlo je važan jer nam ukazuje na raznolike mogućnosti putovanja kako bi se stiglo do određenih odredišta te mijenja razmišljanje o Veneciji kao jedinoj hodočasničkoj luci za hodočasnike iz Europe. Sam opis putovanja pokazuje da Hus ipak ne poznaje dovoljno geografiju područja u kojem je boravio, a i kronološki elementi su ponekad krivi, što je možda posljedica činjenice da je dijelove putopisa pisao tek kasnije po sjećanju. No, ono što je najvažnije jest da Hus donosi prikaz dalekih zemalja i civilizacija oko dvadesetak godina ranije od ostalih hrvatskih renesansnih putopisaca, što znači da je bio upoznat s nekim povijesnim aspektima znatno prije naših ostalih putopisaca tog vremena.

U sljedećem dijelu ovog poglavlja Irena Radej Miličić upoznaće nas sa spoznajama hrvatskih povjesničara i publicista i njihovim korištenjem podataka o Jurju Husu, a potom ga uspoređuje s osobama koje su pisale o sličnim aspektima renesansne književnosti, primjerice Antunom Vrančićem, Stjepanom Drakolicom i drugima. Pri analizi je napravila zanimljivu komparaciju pokazavši da je Juraj Hus od svih naših renesansnih putopisaca bio najslabije obrazovan (barem koliko je do sada poznato), ali njegovo djelo s književnog aspekta nudi niz noviteta i osobnih spisateljskih crta. Slijedi vanjska analiza obaju Husovih putopisa pri čemu je, kako je istaknuto, bečki stariji, kraći, relativno teško čitljiv i pisan humanistikom, ali povremeno popraćen zanimljivim ilustracijama. Onaj noviji rukopis, vatikanski, gotovo je pet puta veći, sadrži znatno više podataka, nešto ilustracija mjesta i objekata koje su se Husu činile osobito atraktivne, ali je i dvadesetak godina mlađi, točnije datiran je u 27. listopada 1566., i tiskan je, unatoč nastojanjima autora, tek koncem 19. stoljeća. Ovaj rukopis je strukturiran u pet poglavlja, koje autorica ovog djela knjige detaljno rasčlanjuje.

Nastojeći rekonstruirati Husov životopis, Irena Radej Miličić ističe da se o njemu ne zna gotovo ništa, izuzev mjesta rođenja te mogućnosti da je možda studirao latinski u Pečuhu. Ipak, pitanje je da li bi se u raznim zbirkama izvora, mađarske, austrijske i hrvatske provenijencije pronašao neki podatak, možda čak o njegovom studiju ili slično, te se tako dopunila ova oskudna biografija.

U poglavlju naslovljenom *Bibliografija Jurja Husa* navode se, u dvije cjeline, popis djela samog Jurja Husa (radi se o dva rukopisa iz Vatikana i Beča), te izbor znanstvene literature koja se do sada bavila likom Jurja Husa.

Najveći dio ovog izdanja naslovljen je *Descriptio peregrinationis Georgii Huszthii*, a proteže se na 73 stranice u kojima Zrinka Blažević donosi prijepis vatikanskog rukopisa, pridodajući tome i znanstveni aparat koji sadrži 12 bilježaka o nekim najvažnijim piscima koje Hus citira, te nekoliko zapisa vezanih uz toponimiju. Zrinka Blažević u poglavlju *Opis putovanja Jurja Husa* (109-177) donosi prijevod s latinskog jezika. Važno je istaknuti da je prijevod dopunjen transliteracijom pojmova s osmanskog turskog Kornelije Jurin Starčević te njezinim objašnjenjima osmanskih pojmova (npr. ramazan, Egipat odnosno Misir, i drugo), dok Zrinka Blažević u znanstvenom aparatu upućuje na utjecaj klasičnih autora na Husov tekst rukopisa. Ovaj rukopis završava prijepisom dozvole prolaska koju su Jurju Husu dali fratri i gvardijan

jeruzalemskog samostana 1540. godine, a koja mu je uvelike olakšala povratak u domovinu. Valja reći da priređivači ovog djela u poglavlju *Dodatak* donose i podatke koje je Petar Matković dodao uz vatikanski rukopis, a zapravo su sastavni dio bečkog rukopisa i razlikuju se od prikazivanja u vatikanskoj redakciji.

Na kraju treba istaknuti da se radi o vrlo vrijednom kritičkom izdanju još jednog hrvatskog renesansnog putopisno-hodočasničkog djela koje je značajno za razumijevanje funkcioniranja osmanske države i njenih odnosa sa susjedima od krajnjeg istoka do Srednje Europe, djela koje je možda i najstarije književno ostvarenje hrvatske provenijencije vezano uz *peregrinationes*, te koje ima vrijednost i važno mjesto u cjelokupnoj renesansnoj putopisno-hodočasničkoj literaturi. Naravno, latinsku redakciju koju donose priređivači, kao i njezin prijevod, rado će razmotriti i hrvatski filolozi. Jedini nedostatak cijele knjige jest u činjenici da priređivači, nažalost, ne donose transkripciju i prijevod i drugog Husovog rukopisa, redakcije koja je starija, a čuva se u Beču. Osim ove zamjerke, treba istaknuti da se radi o egdottički uredno priređenom dijelu prema svim suvremenim pravilima izdavanja srednjovjekovnih i renesansnih narativnih vrela. Iz svih navedenih razloga, ovu knjigu preporučujem svima onima koji su željni svježih viđenja jednog razdoblja hrvatske povijesti obilježene osmanskom ugrozom, svima onima koje zanima razmatranje fenomena hodočašća, ali i svim zaljubljenicima u putovanja naših hrvatskih predaka.

Zoran Ladić

Norbert C. Tóth, *Magyarország késő középkori főpapi arhontológiája. Érsekek, püspökök, illetve segédpüspökeik, vikáriusaik és jövedelemkezelők az 1440-es évektől 1526-ig* [Arhontologija prelata Ugarske u kasnosrednjovjekovnom razdoblju. Nadbiskupi, biskupi i njihovi pomoćni biskupi, vikari i upravitelji posjeda od četrdesetih godina 15. stoljeća do 1526.], Győri Egyházmegyei Levéltár, Győr 2017., 71 str.

U 27. Svesku serije Források, feldolgozások [Izvori, studije] Biskupijskog arhiva u Győru [Győri Egyházmegyei Levéltár], Norbert C. Toth donio je arhontologiju Ugarskog kraljevstva kasnosrednjovjekovnog razdoblja, s ciljem da stvori čvrstu i obuhvatnu bazu za povijesna istraživanja.

U uvodu autor ukratko prikazuje razvoj izrade arhontologija Ugarske od kraja 18. stoljeća do današnjih dana. Naglašava da za razliku od razdoblja Arpadovića i Anžuvina, od doba kralja Žigmunda nadalje, za ugarsko srednjovjekovlje nedostaju sustavne i serijske publikacije izvora. Zbog manjka sinteza, ponekad ima diskrepancija u literaturi što se tiče podataka prikazanih u arhontološkim tablicama, a treba uzeti u obzir još dva faktora zbog kojih je sastavljanje arhontoloških tablica kasnosrednjovjekovnog razdoblja kompliciranije nego za ranija razdoblja. Prvo, autor je morao uključiti biskupe o kojima nemamo nikakvih deskriptivnih podataka, međutim, znamo da su oni bili na dužnosti. Drugo, od kraja Žigmundovog razdoblja nadalje, kraljevske isprave sve rjeđe donose dignitarije, a ponekad one povrh toga ne pružaju točnu sliku crkvene hijerarhije određenog razdoblja.

Ovaj svezak sadrži prelate biskupija koje se spominju u dignitarijima kraljevskih privilegija ili se pojavljuju u drugim izvorima. To su nadbiskupi Ostrogona i Kaloče-Bača, biskupi